

پژوهش جهادی ۲

پژوهش جهادی

مرآة الحرمين الشريفين

مجموعه جزوات پژوهش جهادی (۲)

پارامترهای عمومی (فرهنگی-اجتماعی)

به اهتمام: معاونت جهاد سازندگی سازمان بسیج دانشجویی
مرکز مطالعات و هدایت حرکت های جهادی

ناشر: مرکز اسناد و انتشارات سازمان بسیج دانشجویی

نوبت چاپ: اول- تابستان ۹۸

آدرس: تهران- خیابان طالقانی- تقاطع مفتح- مجتمع فرهنگی
سیزده آبان- مرکز اسناد و انتشارات سازمان بسیج دانشجویی

تلفن: ۰۹۱۹۳۳۷۲۱۸۴-۸۳۸۱۵۱۶

پست الکترونیک: bso.publication@gmail.com

فهرست

۵	سخن آغازین
۶	مقدمه
۱۰	جغرافیای انسانی
۱۲	آموزش و تحصیلات
۱۶	اعتقادات مذهبی
۱۹	اوقات فراغت
۲۴	آداب، رسوم و سنن
۲۸	خانواده
۳۶	ناهنجاری‌های روستا
۴۰	روابط اجتماعی
۴۶	جدول پارامتر- شیوه
۴۸	جدول پارامتر- مخاطب

سخن آغازین

سال‌های سال است که دانشجویان متعهد و انقلابی تا فرصت و فراغتی پیدا می‌کنند، رهسپار روستاهای محروم می‌شوند تا روحشان را جلاد دهند، زندگی کردن را کنار زلال‌ترین مردم تمرین کنند و خدمتی ناچیز به آن‌ها ارائه دهند؛ خدمتی که سال‌ها نزد جهادگران همچون یک وظیفه، سنگینی می‌کند و پیوسته درصدد ارتقای آن هستند. یکی از مؤثرترین و شاید اولین گام جهت انجام بهتر و عمیق‌تر اقدامات، شناخت صحیح یک منطقه و کشف دقیق مشکلات آن است. نبود چنین گامی مانند آن است که طبیبی بدون بررسی علائم بیماری و معاینه دقیق، نسخه‌ای جهت درمان ارائه کند. در این حالت، حتی اگر نسخه تجویز شده بدون ضرر هم باشد، قطعاً فایده‌ای نخواهد داشت. در شناخت کلی یک روستا و حرکت به سمت برنامه‌ریزی صحیح و تخصصی برای توسعه و محرومیت‌زدایی، بررسی چند عرصه اساسی شامل: عمومی (فرهنگی و اجتماعی)، اقتصاد و کارآفرینی، زیربنایی و سلامت دارای اهمیت است و تنها در صورت کسب اطلاعات دقیق در این حوزه‌هاست که می‌توان ادعا کرد همه ابعاد روستا دیده شده‌اند و مطابق آن‌ها برنامه‌ریزی انجام می‌گیرد. نتیجه بخشی از مجموعه فعالیت‌هایی که به صورت تخصصی طی چندین ماه در هسته توانمندسازی حرکت‌های جهادی انجام شد، تدوین پارامترهایی در هر کدام از این عرصه‌هاست که به صورت یک مجموعه در اختیار گروه‌ها قرار خواهد گرفت

مقدمه

آنچه در صفحات پیش رو آمده است، مجموعه‌ای از موضوعات مورد نیاز و اثرگذار در روستا است که به برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و میان‌مدت روستایی کمک خواهد کرد. اثر حاضر، ادعا ندارد که تمامی پارامترهای فرهنگی - اجتماعی یک جامعه را بررسی می‌کند. مجموعه موارد مذکور، در هشت سرفصل اصلی تحت عنوان: جغرافیای انسانی، آموزش و تحصیلات، اعتقادات مذهبی، اوقات فراغت، آداب و رسوم، خانواده، ناهنجاری روستا و روابط اجتماعی دسته‌بندی گردید. این دسته‌بندی جهت ساده‌سازی و تفکیک در مرحله جمع‌آوری اطلاعات انجام شده است.

در این اثر تلاش شده است به‌منظور همراهی بیشتر و بهتر مخاطب، پارامترها به‌اندازه کافی گویا و رسا باشند که در این زمینه توضیح چند نکته حائز اهمیت است:

- ✓ حجم فراوان این موارد، نشان از گستردگی عرصه فرهنگ و ابعاد وجود انسان دارد. اگرچه بررسی و مشاهده تمامی این پارامترها برای پژوهشگر سخت است یا در نگاه اولیه غیرممکن می‌نماید، اما ضرورتی بسیار دارد، چراکه فرهنگ و اجتماع، تنها در جامعه انسانی معنا می‌یابند و لازمه بررسی دقیق آن‌ها نیز شناخت همه‌جانبه مردم، بوم، آداب و رسوم و تعلقات روستا است.
- ✓ دلیل این‌که پارامترها به‌صورت سؤالی تدوین نشده‌اند و به‌شکل گزاره‌هایی

کلی آمده‌اند، این است که اساساً یافتن گزاره‌های فرهنگی و اجتماعی به حالت معمول مصاحبه‌ها و دست‌گرفتن پرسش‌نامه برای پرکردن سؤالات، روش غلطی برای شناخت دقیق یک منطقه است. پاسخ‌های حاصل از این روش، از یک سو بسیار سطحی و فاقد وجاهت اطلاعاتی هستند و از سویی دیگر عمدتاً به سوگیری پاسخ‌دهنده و اغراق او برای نشان‌دادن چهره‌ای غیرواقعی از روستا جهت کسب امکانات بیشتر می‌انجامد. برای کسب اطلاعات به شیوه مناسب، کسانی که می‌خواهند این موضوعات را بررسی کنند، باید بر این پارامترها تسلط کامل داشته باشند و پس از آن با روش‌های مختلف و متنوع با مردم ارتباط برقرار کنند.

✓ برای ارتباط‌گیری و بررسی اطلاعات، روش‌های گوناگونی مانند مشاهده، مصاحبه و روش مشارکتی وجود دارد که هر یک از آن‌ها نکات، شرایط و ظرایف خاص خود را دارند. تلاش می‌شود با برگزاری کارگاه‌هایی برای جهادگران عزیز و همچنین گردآوری بیشتر که شیوه‌های جمع‌آوری اطلاعات را شرح می‌دهد، تا حد امکان این نیاز برطرف گردد.

✓ عموم پارامترهای این اثر با حضور در روستا، مشاهده، گفتگو و شکل‌گیری اعتماد اولیه به دست می‌آیند، اما ممکن است پارامترهایی نیاز به صرف مدت زمان بیشتر و ارتباط و اعتماد عمیق‌تری با اهالی داشته باشند. در چنین شرایطی، پژوهشگر نباید از فعالیت‌های خود ناامید شود و باید به حضور و ارتباط‌گیری در روستا ادامه دهد. با استمرار حضور و با صرف زمان، قطعاً به نتایج بیشتری دست می‌یابد.

✓ در انتهای اثر نیز جهت تسهیل در روند کار، دو جدول ارائه شده است:

۱. جدول پارامتر- شیوه: این جدول پیشنهاد می‌دهد که کدام شیوه برای کسب اطلاعات درباره آن پارامتر مناسب‌تر است.
۲. جدول پارامتر- مخاطب: این جدول پیشنهاد می‌دهد که ارتباط‌گیری با کدامیک از مخاطبان در روستا (به تفکیک جنسیت و سن) می‌تواند اطلاعات بهتر و دقیق‌تری را در هر پارامتر نصیب پژوهشگر نماید.

آنچه در این اثر به آن اشاره می‌گردد، پارامترهای مورد نیاز برای کسب اطلاعات در منطقه است. برای بررسی صحیح پارامترها در منطقه علاوه بر مطالعه و فهم دقیق پارامترهای این اثر، نیاز به تسلط کامل بر آنها وجود دارد که در سایر عناوین این مجموعه به تکنیک‌های کسب اطلاعات و شیوه‌های تحلیل آن پرداخته خواهد شد.

جغرافیای انسانی

در اولین بخش، روستا را از جهت شاخصه‌های جمعیت، شکل ظاهری و معماری خانه‌ها بررسی می‌کنیم.

❖ جمعیت

نخستین گام، گردآوری اطلاعات آماری مربوط به جمعیت روستا است که به صورت عمده از روش کتابخانه‌ای و جمع‌آوری آمار به دست می‌آید. در این مورد، استفاده از اطلاعات خانۀ بهداشت توصیه می‌شود.

❖ جمعیت روستا

❖ به تفکیک جنسیت

❖ به تفکیک رده سنی

❖ شکل ظاهری روستا

شکل ظاهری یا ریخت‌شناسی به مطالعه فرم سکونت‌گاه‌های انسانی و روند شکل‌گیری و تغییر شکل این سکونت‌گاه‌ها می‌پردازد.

❖ شکل خارجی روستا

- متمرکز، پراکنده، هسته‌ای (به دور هسته اولیه مانند قلعه)، طولی و...

- دلایل به وجود آمدن این شکل از روستا

❖ زمان شکل‌گیری روستا (نوظهور/ قدیمی)

❖ دلیل و نحوه شکل‌گیری (جنگ و ناامنی، یک‌جانشینی عشایر و...)

❖ معماری خانه‌ها

در جمع‌آوری اطلاعات این قسمت، نیاز به بررسی موردی همه خانه‌ها نیست و صرفاً ذکر عمومیت‌یافتگی پارامترهای زیر کفایت می‌کند. با این وجود اگر موارد استثنایی مشاهده شد، در قسمت توضیحات می‌توان به آن اشاره

کرد.

✓ وسعت خانه

✓ اجزای داخل خانه

توضیحات	مصالح (بومی) / (غیربومی)	استفاده / عدم استفاده	دارد/ ندارد	اجزای خانه
				حمام
				سرویس بهداشتی
				آشپزخانه
				اتاق
				حیاط - حریم
				فضای درون خانه (اندرونی - بیرونی)

✓ موقعیت خانه‌ها نسبت به یکدیگر (مشرف بودن)

- فاصله

- دید داشتن

✓ مشاغل مرتبط با ساخت و ساز در روستا

✓ میزان خودکفایی و اتکا به توان داخلی روستا در ساخت و ساز

آموزش و تحصیلات

اهمیت بررسی آموزش و تحصیلات به جهت سنجش وضعیت عمومی روستا و ارتباط مستقیم با آینده‌سازان آن است. علاوه بر این که در پیشبرد اهداف آموزشی برای توسعه روستا نیز مؤثر است.

❖ وضعیت و امکانات مدارس

✓ چه مقطعی در روستا وجود ندارند؟ در این حالت چه می‌کنند؟

- ترک تحصیل

- مهاجرت (مقصد کجاست؟)

✓ وضعیت خاص مدارس

- مختلط

- دونوبته

- شبانه‌روزی

✓ ساختمان مدرسه

- مؤسس

- موقعیت جغرافیایی

- وسعت

- بهداشت

- سایر موارد

✓ تعداد و شکل کلاس‌ها

✓ وضعیت امکانات کمک آموزشی

- کتابخانه و کتاب‌های موجود

- سالن مطالعه

- اینترنت

- وسایل ورزشی

- وسایل آزمایشگاهی

- طرح فوق برنامه آموزشی
- سایر موارد
- ✓ وضعیت مشاوره و تربیتی

❖ نگرش به تحصیلات

- ✓ آینده شغلی
- ✓ سطح تحصیل دختران و علت آن
- ✓ توجه والدین به آموزش
- هزینه تحصیلی
- مهاجرت برای تحصیل
- ✓ باورهای مذهبی و سنتی نسبت به تحصیل
- ✓ میزان و مسافت سفر برای ادامه تحصیل

❖ وضعیت تحصیلات

- ✓ جمعیت محصلان (به تفکیک جنسیت و مقطع)
- ✓ میزان تحصیلات، ارتقا و مردودی
- مردودی‌ها در کدام درس‌ها ضعیف هستند؟
- ✓ درصد قبولی کنکور
- ✓ ترک تحصیل
- میزان
- سن
- علت
- ✓ رضایت دانش‌آموزان از معلمان
- ✓ فارغ‌التحصیلان دانشگاه و حوزه
- میزان
- مقطع

- رشته
- دانشگاه
- ✓ وضعیت عمومی سواد و تحصیلات

❖ کادر آموزشی

- ✓ معلم
 - ◆ جنسیت
 - ◆ سن
 - ◆ بومی / غیربومی
 - ◆ غیربومی:
 - سرباز معلم
 - داوطلب
 - سایر موارد
 - ◆ تحصیلات
 - ◆ آشنایی با تکنولوژی‌های نوین
 - ◆ روابط میان معلم و دانش‌آموز
 - ✓ کارکنان
 - ◆ تعداد
 - ◆ سِمَت
 - ◆ تعامل با:
 - یکدیگر
 - سطوح بالایی و پایینی
- نکته ۱: این دو موضوع نیز باید در مورد مدارس سنجیده شود:
۱. نیاز مدارس
 ۲. امکان استفاده از مدرسه در طول تابستان/ تعطیلات
- نکته ۲: آیا نهاد غیر رسمی مانند مدرسه‌ای خاص هم برای آموزش تحصیلی وجود دارد؟

❖ آموزش غیر تحصیلی

✓ دینی

✓ مهارتی - هنری

✓ دانش و مهارت بومی روستا

- در این مورد نکات زیر دارای اهمیت است:

♦ نوع و مواد آموزش

♦ برگزار کننده

◀ خانگی

◀ مسجد

◀ حوزه علمیة

◀ سایر موارد

اعتقادات مذهبی

❖ مذهب

بر اساس ادیان و مذاهب موجود در روستا، ترکیب جمعیتی آن‌ها مشخص شود.

❖ شیعه

❖ سنی

❖ سایر مذاهب

❖ رسوم مذهبی و مناسبتی

❖ اعیاد (غدیر، قربان و...)

❖ عزاداری (محرم و...)

❖ ماه رمضان

❖ مراسمی مانند ولیمه حج

❖ مراسم آیینی و بومی روستا مربوط به وقایع و ایام خاص مانند تشت گذاری

(کاشان)، چوب‌زنی (مشهد اردهال)، احضار ارواح

- آیین برگزاری هر یک از این مراسم‌ها شرح داده شود.

❖ نمادهای مذهبی (شیء یا مکان خاصی که مقدس شمرده می‌شود)

-توصیف نماد (شیء/ مکان خاص و...)

✓ کارکرد

❖ یا از آن‌ها طلب حاجت خاص می‌کنند

❖ یا بیان‌کننده علاقه و محبت به مسائل مذهبی است

❖ سایر موارد

❖ مکان‌های مذهبی

باید توجه داشت که ذکر برخی از اماکن مذهبی که خارج از روستا واقع شده و محل تجمع چندین روستا در مراسم آیینی و مذهبی است، حائز اهمیت است.

اماکن مذهبی	تعداد	تاریخچه	اعتقادات	میزان مشارکت و حضور مردم	سایر کارکردها
مسجد					
حسینیه (مخصوص شیعه)					
امامزاده (شیعه و سنی)					
قبرستان					
مکان بومی روستا (مکان قدسی)					

❖ اعمال مذهبی

در بررسی اعمال مذهبی، میزان تقید و کیفیت انجام آن، مد نظر است.

✓ نماز

◆ برگزاری نماز جماعت

◆ نماز جمعه

- درون روستا

- بیرون روستا

✓ روزه

✓ حج

✓ خمس و زکات

✓ زیارت

✓ انفاق، وقف، صدقه

آیا در منطقه به صورت گسترده گناهی که عرف روستا آن را پذیرفته باشد وجود دارد؟ (مانند قسم، روابط نامشروع، شراب‌خواری، دروغ، غیبت و...)

❖ فرّ ق انحرافی / جریان فکری

در مناطق روستایی به‌واسطهٔ دور و محروم‌بودن، نظارت چندانی بر شکل‌گیری جریان‌های فکری و جریان‌های انحرافی صورت نمی‌گیرد. از این‌رو حضور گروه‌های جهادی در این مناطق و تعامل نزدیک با مردم عادی، بستر خوبی است تا به وجود چنین موضوعاتی دقت گردد.

ذکر این نکته حائز اهمیت است که این موضوع به‌دلیل گستردگی و پیچیدگی بحث، در قالب پارامترهای روتین و عادی نمی‌گنجد. به‌همین دلیل از ذکر پارامتری خاص اجتناب شده است. پژوهشگر باید پس از شناخت اولیه از این فرّ ق در منطقه، با متخصصان این موضوع ارتباط برقرار کند. این ارتباط‌گیری در مراحل بعدی کار، حتی می‌تواند با کمک هستهٔ توانمندسازی حرکت‌های جهادی صورت گیرد.

♦ اقدامات موردنیاز برای بررسی

۱. صحبت با افراد مطلع شهرستان (پیش از اردو)
۲. مطالعهٔ فرقهٔ انحرافی پیداشده و شناخت اولیه از آن (پیش از اردو)
۳. بررسی و مشاهدهٔ المان‌های فرقهٔ مربوطه و دقت به آن (حین اردو)

اوقات فراغت

❖ رسانه

در این بخش، هدف ما بررسی وسایل و ابزار آگاهی‌بخش و سرگرم‌کننده در روستا و بررسی میزان اثرگذاری هر کدام از آنهاست. (به‌همین جهت دایره این رسانه‌ها وسیع در نظر گرفته شده است و کتاب و مطبوعات نیز در آن جای می‌گیرد.)

- پژوهشگر باید پیش از حضور در منطقه، نسبت به این رسانه‌ها و محتوای آنها مطلع باشد تا بتواند وجود، تناسب و تأثیر آنها را مشاهده کند.
- ذکر این نکته حائز اهمیت است که موارد اشاره‌شده، برای تحلیل واقعی رسانه‌ها در منطقه لازم هستند، اما صرف مشاهده آنها کافی نیست و برای بررسی دقیق‌تر باید زمان بیشتری را برای صحت‌سنجی در بین مردم صرف کرد.

✓ رسانه‌ها

- رسانه محبوب در روستا کدام است؟

♦ شبکه‌های صداوسیما

♦ فیلم‌های نمایش خانگی

♦ ماهواره

♦ اینترنت

♦ شبکه‌های اجتماعی

♦ مطبوعات

♦ کتاب

✓ امکانات زیربنایی و دسترسی (زیرساخت)

♦ آنتن تلویزیون (دیجیتال)

♦ ماهواره

♦ آنتن موبایل

♦ اینترنت

✓ ابزارهای رسانه در منطقه را نام ببرید. به طور مثال:

♦ دی‌وی‌دی پلیر

♦ ریسور

♦ لپ‌تاپ

♦ موبایل

✓ میزان استفاده از هر کدام از رسانه‌ها

✓ ارزیابی کلی بومی بودن رسانه‌های مورد استفاده (به‌طور مثال، در آذربایجان، اقبال به برنامه‌هایی به زبان ترکی بیشتر است و در کردستان، برنامه‌هایی با محوریت تعصبات قومی، بیننده بیشتری دارند).

✓ تأثیرگذاری محتوای رسانه‌ها بر رفتارهای اجتماعی را توصیف کنید. (در صورت مشاهده تأثیرپذیری رفتار اهالی روستا از محتوای رسانه‌ای خاص، آن را ذکر کنید).

✓ قالب برنامه‌های مورد علاقه

♦ کارتون/ فیلم/ سریال/ موسیقی

♦ کوتاه/ بلند

♦ خارجی/ ایرانی

♦ سایر موارد

✓ مقبولیت برنامه‌های رسانه‌ای (برنامه‌های درون‌شبکه‌ای مانند سریال حریم سلطان از شبکهٔ جم یا سریال کیمیا از شبکهٔ دو مد نظر است) را از لحاظ وطنی/غیروطنی بودن توصیف کنید.

❖ ورزش

❖ موارد جدول بررسی شود.

مقام آوری و جوایز	زمان اختصاصی داده شده در هفته	هزینه استفاده	امکان آموزش به دیگران	فراگیری و استقبال	فردی / گروهی	رقابتی / غیررقابتی	بومی / غیربومی	تحرکی / فکری / ...	جنسیت	رده سنی	نام ورزش
کسب مقام در مسابقات منطقه‌ای	دو ساعت	توپ	بله	خوب	گروهی	رقابتی	غیربومی	تحرکی	دختر / پسر	همه سنین	والیبال

✓ محبوب‌ترین ورزش‌ها

✓ افراد اثرگذار و نخبگان ورزشی

✓ نگرش مردم به ورزش (از نکاتی مانند تصور از آینده ورزشی و زمان اختصاص داده شده به ورزش می‌توان این موضوع را استنباط کرد)

✓ تأثیرگذاری موقعیت جغرافیایی منطقه (محدودیت‌ها و امکانات منطقه مانند کوه، دریا و...)

❖ بازی

❖ موارد جدول بررسی شود.

نام بازی	سن	جنسیت	بومی / غیربومی	شرح بازی
هفت سنگ	همه رده‌های سنی	دختر / پسر	غیربومی

✓ بازی‌های فراموش شده

❖ فضاهای فیزیکی اوقات فراغت

- ✓ فضاهای موجود
 - ✓ تعداد
 - ✓ مالکیت فضاها
 - ✓ استفاده از آنها
 - ✓ امکانات فیزیکی هر عرصه
 - ✓ زمان‌های استفاده
 - ✓ هزینه‌های استفاده
- نکته: منظور از فضاهای موجود، موارد زیر است:
- ♦ زمین فوتبال مدرسه
 - ♦ پارک
 - ♦ کتابخانه
 - ♦ کلوب سی‌دی / گیم‌نت / کافی‌نت
 - ♦ فضاهای طبیعی: کوه، دشت، رودخانه، جنگل، باغ و...
 - ♦ گعه‌ها (قهوه‌خانه‌ها، دورهمی‌های فامیلی و دوستانه، دورهمی‌های زنانه و...)

❖ مسافرت

- ✓ فراوانی
- ✓ علت
- ♦ برطرف کردن نیازهای روزمره
- ♦ درمان
- ♦ تفریح
- ♦ زیارت
- ♦ دید و بازدید

- ✓ وسیله حمل و نقل
 - ✓ مدت اقامت و طول سفر
 - ✓ مقصد
 - ✓ همسفران (خانواده، دوستان و...)
- نکته: در تحلیل نهایی از پارامترهای بالا، نحوه هزینه تحلیل گردد.

❖ دخانیات

- ✓ نوع دخانیات رایج
- ✓ سنتی / صنعتی
- ✓ مکان و نحوه استعمال
- ✓ رده سنی و جنسیت
- ✓ نقش اعتقادات مذهبی و سنت بومی در نگرش به این موضوع

آداب، رسوم و سنن

یکی از مهم‌ترین مسائل جهت تسلط بر فرهنگ منطقه، پرداختن به آداب، رسوم و سنن است. پرداختن به بومی‌ترین مسئله روستا، در واقع میزان تسلط ما بر فرهنگ و سنن آن منطقه را می‌رساند. درک این موارد کمک شایانی برای اجرای بهتر هر طرح فرهنگی، اقتصادی و حتی درمانی می‌باشد.

❖ تاریخ منطقه

✓ تاریخ رسمی (اطلاعات کتابخانه‌ای و اینترنتی)

♦ قدمت و وسعت روستا

♦ نقاط عطف تاریخی در منطقه مانند قیام جنگل، تنگستان.

♦ نقش مسائل جغرافیایی در تاریخ منطقه (گذرگاه، دره، کوهپایه)

♦ اماکن تاریخی

♦ سرگذشت اقوام تاریخی این منطقه

♦ شخصیت‌های مهم و تأثیرگذار

✓ تاریخ شفاهی (گزاره‌هایی که در تاریخ رسمی مورد توجه بوده است، در این بخش نیز باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین برای فهم تاریخ شفاهی، چه در زمان گذشته و چه معاصر، می‌توان از افراد اثرگذار و شاهدان کمک گرفت. ممکن است این افراد، خودشان با آن اتفاق مواجه شده باشند یا با نقل سینه‌به‌سینه به آن‌ها رسیده باشد).

♦ گذشته/ معاصر (برای کسب اطلاعات می‌توان از موارد زیر نیز بهره جست):

◀ قصه‌های محلی

◀ ضرب‌المثل‌ها، اشعار، لالایی‌ها و...

◀ اسطوره‌ها و افسانه‌ها

❖ قومیت و زبان

- ✓ قومیت‌ها و زبان‌های حاضر در منطقه
- ✓ میزان استفاده از زبان محلی در موقعیت‌های مختلفی مانند مدرسه، اجتماع، حضور غریبه‌ها.
- ✓ تأثیر لهجه بر تفاخر/ تعصب/ احساس هویت/ سرخوردگی و...

❖ رسوم

- مجموعه رفتارهای جمعی روستاییان که به صورت عادت درآمده‌اند و ریشه در تاریخ و فرهنگ دارند.
- ✓ وفات/ تولد
- ✓ مراسم ملی مانند دهه فجر و نوروز
- ✓ استقبال و بدرقه
- ✓ سایر موارد

❖ پوشش

- در بررسی تمام این پارامترها، مؤلفه‌های سن و جنسیت باید به شکل جداگانه دیده شود.
- ✓ لباس (تن پوش و پاپوش)
- ♦ قسمت‌های مختلف لباس (اجزای مختلف لباس و زیورآلات آن کاملاً توصیف گردد و اسامی بومی آن نیز ذکر شود).
- ♦ ترکیب رنگ
- ♦ لباس دست‌دوز/ کارخانه‌ای
- ♦ بومی / غیربومی

♦ هنرهای به‌کاررفته در دوخت

موارد استفاده	دسته‌بندی		آب‌سخت	فردی / گروهی	مواد مصرفی			هزینه تولید	کارکرد در سبک زندگی	منسوخ / غیرمنسوخ	آموزش	قدیمت
	فروش	استفاده شخصی			بوم / غیربومی	تپه (بومی)	لیف خرما					
x			مرد/ زن	فردی / گروهی	بومی	لیف خرما	نمی‌دانم	وسایل خانه	غیرمنسوخ	بله	نمی‌دانم	

♦ هزینه لباس

♦ محل تهیه

♦ تغییر استفاده از لباس، متناسب با موقعیت‌های مختلف اجتماعی (شهر، مهمانی و...)

♦ تقید به استفاده از لباس بومی و نگرش افراد و علت انجام این کار

✓ کارکرد پوشش (کارکرد پوشیدگی لباس را از سه منظر توصیف کنید):

♦ مذهب (آیا استفاده از این لباس به‌عنوان پوشیدگی در برابر نامحرم است؟)

♦ عرف (آیا استفاده از این لباس به‌سبب فراگیری آن است؟)

♦ سنت (آیا استفاده از این لباس به‌دلیل تداوم پوشش سنتی است؟)

✓ زیورآلات

♦ انواع زیورآلات شخصی (مردانه و زنانه) مورد استفاده در روستا مانند

زنجیرگردن، حلقه بینی، النگو و خلخال نام برده شود.

♦ توصیف چگونگی استفاده (زمان، مکان و...)

♦ دست‌ساز / صنعتی

♦ بومی / غیربومی

♦ ارزش مادی (طلا/ بدلی)

✓ آرایش و پیرایش

♦ صورت (مانند مدل ریش مردان و ابروی زنان)

- ♦ موی سر (اصلاح)
- ♦ بدن (خال کوبی، طراحی با حنا)
- ♦ بومی (مانند حنا) / غیربومی (مانند خال کوبی)

❖ صنایع دستی

- ✓ اگر کسی از نظر هنری در منطقه شاخص است، ذکر شود.
- * اولویت در سبک زندگی، یعنی افراد برای حضور در جامعه و روابط با افراد گوناگون، باید تولیداتی از صنایع دستی در زندگی داشته باشند؛ مانند شلوارهای خوس بافی که در جهیزیه دختران بندرعباس باید وجود داشته باشد.
- ** در آموزش، آنچه مد نظر قرار دارد، این است که آیا قابلیت انجام آن وجود دارد یا خیر؟ چگونه است؟

❖ خرافات

هرگونه اعتقاد غیرمنطقی و ثابت نشده درباره تأثیر امور ماورای طبیعت در امور طبیعی خرافه می‌تواند درمورد وقایع زندگی، ایام هفته، حوادث، اماکن و... وجود داشته باشد. شاخصه‌های زیر باید برای هر یک از خرافات ذکر شده بررسی شود:

- توصیف خرافه مربوط به آن واقعه
- باورهای اجتماعی
- مراسم جمعی
- مکان‌ها
- نمادها
- تأثیر بر سبک زندگی (مثلاً برای ازدواج می‌روند سرکتاب باز می‌کنند)

خانواده

شاید بتوان گفت خانواده، مهم‌ترین موضوع در مباحث فرهنگی و اجتماعی و حتی سایر بحث‌های اقتصادی و سلامت است و برای کسب اطلاعات باید به آن توجه بیشتری کرد. بسیاری از حوزه‌ها و حیطه‌های انسانی روستا نیز در این عرصه مشخص می‌شوند. دو قسمت اصلی این بخش که هریک به تنهایی عرصه‌های بسیاری را دربر می‌گیرند، روابط خانوادگی و تأمین خانواده هستند.

◀ روابط خانوادگی

❖ ازدواج

✓ فراوانی ازدواج و مقایسه در پنج‌سال اخیر

✓ شکل ازدواج

♦ نحوهٔ آشنایی

- مرسوم (فامیلی و...)

- غیرمرسوم (دوستی و...)

♦ بیرون / درون روستا

♦ قومی و قبیله‌ای

♦ اجباری / اختیاری

✓ شرایط ازدواج

♦ سن (هم از لحاظ جنسیت و هم وضعیت مطلوب و موجود باید بررسی

گردد)

- جنسیت

- وضع مطلوب از نظر روستا

- وضع موجود در روستا

♦ مادی (مانند اشتغال)

- ♦ اجتماعی (مانند تحصیل / سربازی)
- ♦ رسوم ازدواج
- ♦ خواستگاری
- ♦ مشورت پیش از ازدواج (ریش سفید روستا، مشاور شهری و...)
- ♦ مهریه
- ♦ شیربها
- ♦ جهیزیه
- ♦ خانه و تهیه آن (محل قرارگیری خانه در روستا از لحاظ جغرافیایی)
- ♦ خرج عروسی
- ♦ تعداد و تنوع مراسم (عقد، نامزدی، حنابندان و...)
- ♦ آیا مراسم بومی و جدیدی (در نگاه ما) در روستا وجود دارد؟
- ♦ کیفیت و برنامه‌های مراسم عروسی
- ✓ تعداد زوجات
- ♦ تعداد همسر
- ♦ مرسوم / غیر مرسوم
- ♦ موقت / دائم
- ♦ ثبت شده / ثبت نشده (وضعیت قانونی)
- ♦ رضایت / عدم رضایت همسر

❖ تعاملات درون خانه

✓ در مورد نسبت‌های درون خانواده، باید دومورد بررسی گردد:

۱. روابط عاطفی
 ۲. مسئولیت و وظیفه متقابل افراد
- ✓ نسبت‌ها
- ♦ پدر - فرزندی

♦ مادر- فرزندی

♦ همسری

♦ خواهر- برادری

✓ باتوجه به دیگر پارامترهای مبحث خانواده، این قسمت باید تحلیل شود، اما در نظر گرفتن برخی نکات (مانند نوع خطاب قراردادن افراد خانواده، اجازه گرفتن، انجام وظایف خانه، نیامدن زن صاحب خانه بر سر سفره) نیز می تواند برای به دست آوردن اطلاعات، کمک کند.

❖ روابط فامیلی

✓ ارتباط با پدر بزرگ و مادر بزرگ (پدری و مادری)

✓ ارتباط با فامیل درجه دو (عمو، خاله و...)

✓ روابط عاطفی رایج در روستا به نسبت این افراد (برای این کار باید موقعیت های مختلفی مانند آداب غذا خوردن، میهمانی، احترام به بزرگ تر و... دیده شود)

✓ مسئولیت و وظیفه متقابل خانواده با این افراد

✓ میزان همبستگی و نزدیکی در خانواده درجه یک و دو (مثلاً اگر یکی از برادرها دعوایش بشود، بقیه برادرها حمایت می کنند یا خیر؟)

✓ اختلافات خانوادگی (مثلاً دعوی ارث پس از مرگ پدر یا مادر، دعوی اقتصادی، دعوی زن های خانواده)

❖ گسست خانواده و ادامه یافتن آن

✓ علت گسست

- طلاق (شیوه اجرای طلاق)

- وفات (علت فوت)

- مهاجرت بی خبر (چگونگی و کیفیت)

- تأثیر بر ادامه حیات خانواده

♦ ازدواج مجدد

♦ درون خانواده (ازدواج مرد با خواهرزنِ مرده یا زن با برادرشوهرِ

مرده)

♦ بیرون خانواده

✓ سرپرستی فرزندان

♦ پدر/ مادر

♦ اقوام

♦ بهزیستی

♦ نحوه تکفل اقتصادی فرزندان

- شیوه تأمین اقتصادی زنان سرپرست خانوار

✓ پرداخت‌های اقتصادی پس از گسست

♦ پرداخت‌های طلاق (مهریه و جهیزیه)

♦ ارث (نحوه تقسیم بین اعضای خانواده)

نکته: در ارث، مباحث عرفی منطقه مورد نظر است، نه مباحث قانونی.

✓ نگاه بومی روستا به موضوع گسست خانواده

◀ تأمین خانواده

❖ اقتصاد خانواده

✓ درآمد خانواده

♦ اشتغال

♦ شغل

◀ شغل غالب

◀ جایگاه اجتماعی (شغل فرد دارای شأنیت اجتماعی است یا خیر؟)

◀ خانوادگی

◀ ارثی

◀ مهارتی

◀ فصلی / دائمی

◀ مشاغل ازبین رفته

♦ افراد شاغل

◀ مردان

◀ فرزندان پسر

◀ زنان و دختران

در این بخش نیاز به بررسی -به شکل اختصاصی- موضوعاتی از جمله فرهنگ و دید بومی نسبت به زنان در مقوله‌های زیر وجود دارد:

- هنر
- آموزش مهارت به آنها
- کسب درآمد
- استقلال مالی
- زنان به‌زای فعالیت اقتصادی، درآمد مستقل برای خودشان هم دارند؟
- آیا کسب درآمد زنان تأثیری در تمایل همسرانشان به کسب درآمد دارد؟

- ♦ میزان درآمد
- ♦ سرمایه
- دام
- ملک، زمین (زراعی و مسکونی)
- یارانه
- وسایل نقلیه مانند تراکتور و کمباین
- سایر منابع
- ✓ هزینه‌های خانواده
- ♦ موارد مصرف هزینه خانواده در ماه (خوراک، پوشاک، حمل و نقل، کلاس و...)
- ♦ تناسب هزینه‌های خانواده در زمینه‌های مختلف
- ♦ جایگاه پس‌انداز و شکل آن (زمین، پول، طلا و...)
- ♦ مدیریت خرج خانواده (زن/ مرد)
- ✓ رابطه درآمد و هزینه
- این بخش را باید با توجه به گزاره‌های دو بخش قبلی تحلیل کنید.
- ✓ بیکاری
- ♦ وضعیت بیکاری
- ♦ دلایل ایجاد بیکاری از دید مردم
- ♦ دلایل ایجاد بیکاری از دید پژوهشگر
- ♦ نگاه مردم به بیکاران روستا
- مردم روستا چه کسانی را بیکار قلمداد می‌کنند؟
- نگاهشان عادی است یا تبعیضی؟

❖ نقش‌ها و وظایف

نقش‌های اعضای خانواده در دو بخش کارهای دورن خانه و بیرون خانه قابل بررسی است. در تمام موارد زیر، توجه داشته باشید که هریک از فعالیت‌ها

- به‌عهدهٔ کدام عضو خانواده (پدر، مادر، دختر/ پسر بزرگ‌تر) است ✓
 نقش‌ها و وظایف درون خانه
 ♦ فرزندآوری، مراقبت و تربیت
 - الگوی فرزندآوری خانواده (عرف منطقه بررسی شود)
 < تعداد فرزندان
 < فاصلهٔ سنی فرزندان
 < فاصلهٔ اولین فرزند از ازدواج
 - توجه والدین به تربیت فرزند (به‌طور کلی این گزاره تحلیلی است و می‌توان باتوجه به تحصیلات، آموزش، بهداشت، تغذیه و... به آن دست پیدا کرد).
 - مسئول مراقبت از فرزندان کوچک‌تر
 ✓ تغذیه خانواده و آشپزی
 ♦ الگوی تغذیه‌ای خانواده در شبانه‌روز (از طریق توصیف وعده‌های غذایی محقق می‌شود).
 ♦ زمان صرف‌شده برای تهیهٔ غذا
 ♦ آیا آشپزی را اتلاف وقت می‌دانند یا از آن لذت می‌برند؟
 ♦ مدل غذاها (بومی/ غیربومی)
 ♦ تأمین مواد اولیهٔ غذاها (داخل یا خارج روستا، نوع مواد، بازه‌های تأمین)
 ♦ فرهنگ و آداب صرف غذا (از مباحثی مانند تزئینات سفره، جایگاه پدر سر سفره و جمع‌بودن افراد خانواده به‌دست می‌آید).
 ♦ توصیف زباله‌های تولیدی خانواده
 ✓ نظافت و بهداشت
 ♦ میزان توجه و سرمایه‌گذاری خانواده برای بهداشت (مثلاً صرف هزینه)
 ♦ میزان اهتمام خانواده به رعایت بهداشت
 ♦ وضعیت بهداشت روحی مانند افسردگی و رضایت درونی

- ♦ نقش‌ها و وظایف بیرون خانه
- ♦ مراقبت از دام‌ها
- ♦ کمک در زمین‌های کشاورزی و باغات
- ♦ تهیه ملزومات زندگی مانند خرید وسایل، تهیه آب و تهیه گاز
- ♦ در شرایط خاص مثلاً پس از فوت پدر، تغییر وظایف به چه صورت است؟

❖ وسایل و امکانات داخل خانه

- ✓ وسایل ضروری از نگاه اهالی (از مسائلی مانند جهیزیه به دست می‌آید).
 - ✓ توصیف فضای درون خانه
 - ♦ وسایل موجود در خانه
 - ♦ معماری داخل خانه
 - ♦ چیدمان وسایل
 - ♦ تزئینات مربوط به دیوار، سقف، وجود پارتیشن و...
 - ✓ میزان تجملاتی یا ضروری بودن وسایل (می‌توان امکانات فضای درون خانه را با المان‌های زیر سنجید):
 - ♦ درآمد خانواده
 - ♦ تفاوت امکانات زندگی مادر و دختر (تفاوت دو نسل)
 - ♦ هزینه‌کردهای خانواده
 - ♦ زیاده‌های داخل روستا و زیاده‌های هر خانه
 - ♦ وعده‌های غذایی
 - ♦ سلامت ظاهری کودکان و بزرگسالان
 - ♦ تلفن همراه (میزان ارزش مالی)
 - ♦ پوشش ظاهری
- نکته: تعداد خانه‌های مشاهده شده را مشخص کنید.

ناهنجاری‌های روستا

این بخش در واقع همان مفهوم آسیب اجتماعی در شهر است که بنا بر بوم روستا، مفهوم ناهنجاری، مفهوم مناسب‌تری است. شاید همه سرفصل‌های موجود در این بخش منطبق با فضای شهری باشند، اما باید دقت داشت که این سرفصل‌ها با توجه به فضا و موقعیت روستایی بررسی می‌شوند و برای بررسی ناهنجاری‌هایی که لایه‌های زیرین جامعه روستایی به آن توجه دارد، باید تلاش بیشتری انجام شود. هنجار، مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها است که در صورت عدم اجرا، با نوعی از مجازات و تقبیح مواجه می‌گردد. البته همان‌طور که بایدها و نبایدهای شهر و روستا با یکدیگر متفاوتند، ناهنجاری نیز در شهر و روستا تعریف یکسانی ندارد. بر همین اساس مجموعه‌ای از رفتارها که در روستا و براساس عرف روستا ناهنجار هستند (منظور، تعریف مرسوم آن در شهر نیست)، در این دسته‌بندی قرار گرفته‌است و البته این تقریباً معادل چیزی است که در شهر از آن با عنوان آسیب اجتماعی یاد می‌گردد. در مورد ناهنجاری‌های روستا، چیزی که با توجه به ظرفیت گروه‌های جهادی به دست می‌آید، در چند بخش زیر دارای اهمیت است:

در مورد هریک از ناهنجاری‌ها چهار عنوان زیر باید بررسی شود.

✓ اطلاعات آماری

۱. موردی یا رایج بودن و فراوانی (پس از مشاهده)
۲. بازه زمانی شیوع (گسترده‌گی در یک بازه زمانی، زمان وقوع)
۳. جنسیت (در هر جنس چه تعداد مشاهده شده‌است)

۴. سن

✓ شرح ماجرا و علت آن

✓ موضع مردم نسبت به موضوع

✓ اثرگذاری اجتماعی در روستا

❖ کار کودکان

تقسیم وظایف روزانه میان افراد روستا، وابسته به سن نیست؛ بنابراین فقط موردی به عنوان کار اجباری به حساب می آید که طبق ماده ۲ و ۳ قانون حمایت از کودکان به عنوان این نوع کار محسوب گردد.

ماده ۲: هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره اندازد، ممنوع است.

ماده ۳: هرگونه خرید، فروش، بهره‌کشی و به‌کارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف از قبیل قاچاق، ممنوع و مرتکب، حسب مورد علاوه بر جبران خسارت وارده به شش ماه تا یک سال زندان و به جزای از ده میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌گردد.

❖ اعتیاد

- ✓ مواد مصرفی
- ✓ میزان مصرف
- ✓ چگونگی مصرف
- ✓ هنجار/ ناهنجار بودن مصرف مواد

❖ طلاق

این مورد به صورت کامل در قسمت خانواده بررسی شده است و این جا صرفاً می‌خواهیم از حیث آسیب‌بودن این موضوع در روستا آن را بررسی نماییم.

❖ خودکشی (خودسوزی و...)

- ✓ دلایل
- ✓ شیوه‌های مرسوم (در صورت وجود) در روستا

❖ فرار جوانان

ترک خانواده و نزدیکان بدون اطلاع قبلی با دلایل مشخص عاطفی، سیاسی و اقتصادی باید در این‌جا بررسی گردد.

❖ جرم و خشونت

- مواردی مانند:
 - ✓ مزاحمت‌های اراذل و اوباش
 - ✓ قتل‌هایی با انگیزه‌های مشخص اجتماعی
 - ✓ خشونت علیه کودکان
 - ✓ خشونت علیه زنان
 - ✓ خشونت علیه حیوانات (مانند سلاخی یا سوزاندن حیوانات)
 - ✓ و مثال‌های دیگر موجود در روستا

❖ ازدواج

- موضوع ازدواج به صورت کامل در مبحث خانواده آمده است. در این بخش فقط به دنبال بررسی برخی موارد خاص هستیم.
- ✓ در سن پایین (در این موضوع، عرف روستا و قانون (ازدواج زیر سیزده سال، منع قانونی دارد) باید ملاک قرار گیرد.
- ✓ در سن بالا
- ✓ ثبت و رسمی نشدن از لحاظ قانونی
- ✓ اجباری (بدون رضایت فرد، با جبر اجتماعی یا خانوادگی)

- ✓ مشارکتی (ارتباط ضربداری دو زوج)
- ✓ ازدواج با فاصله سنی زیاد

❖ رفتارهای جنسی

- ✓ روسپیگری
- ✓ ناهنجاری‌های جنسی
- ♦ روابط جنسی با حیوانات
- ♦ همجنس‌گرایی
- ♦ تجاوز

❖ قاچاق

- ✓ سوخت
- ✓ کالا
- ✓ انسان
- ✓ مواد مخدر

روابط اجتماعی

در تحلیل نهایی اختصاص بودجه‌ها، تصمیم‌گیری‌های کلان و جهت‌دهی به فضای روستا، هیچ سرفصلی مانند روابط اجتماعی نمی‌تواند اثرگذار و مهم باشد. همین اهمیت موضوع، نیازمند تلاش بیشتری برای کسب اطلاعات است. اطلاعاتی که در این بخش کسب می‌گردد، عمدتاً از نوعی هستند که باید با دقت بیشتری به آن پرداخت. با این وجود نباید به هیچ‌وجه ناامید شد. اگر این بخش از اطلاعات مغفول واقع شود، تصمیم‌گیری درباره روستا تقریباً غیرممکن خواهد بود. در روابط اجتماعی، روابط میان‌فردی یا میان‌گروهی افراد در هر دو سطح بیرون و درون روستا مورد نظر است؛ به همین دلیل ممکن است در تمام پارامترهای ذکر شده، نیاز باشد تا دو بخش درون روستا و بیرون روستا به صورت جداگانه دیده شود.

❖ ارتباطات

◀ تعاملات

◆ درون روستا

- خانوادگی (ارتباط دو خانواده با یکدیگر که لزوماً فامیل نیستند)

نکته: شروع و ادامه تعامل این دو خانواده در چه زمینه‌هایی مانند عاطفی، اقتصادی، اجتماعی و... است؟

- روابط همسالان

- زنان و مردان (محرم و نامحرم)

◆ بیرون روستا (شهری / روستای دیگر)

- وقتی کسی از روستا خارج می‌شود و بازمی‌گردد.

* نگاه اهالی به این فرد (تأیید / تکذیب و دلیل رفتن از نگاه آن‌ها)

* خودباوری فرد در برخورد با مؤلفه‌های شهری یا خارج از روستا (توصیف شود)

- وقتی کسی به روستا وارد می‌شود.

* علت حضور

* نوع مواجهه مردم

- مثبت / منفی

- تأثیرپذیری

- خودباوری

نکته: این افراد ممکن است شامل چند دسته باشند:

۱. دست فروش‌ها (با کارکرد مثبت و منفی)

۲. نیروهای کار غیربومی (معلم، روحانی و...)

۳. افرادی که کارهای خیریه یا علمی انجام می‌دهند.

۴. اتباع و غریبه‌ها (این افراد هم باید بررسی شوند.

- گروه‌های فعال در روستا هم بررسی شوند.

◀ اختلافات

♦ نزاع فردی درون روستا/ بین روستاها

♦ اختلافات قومی درون روستایی / بین روستایی مانند خون‌بها و خون‌بس

♦ علت اختلافات

◀ مبادلات

♦ مبادله اجتماعی

ازدواج تنها مبادله اجتماعی است که به آن پرداخته خواهد شد. که در سه

بخش تبار، مکان و ممنوعیت بررسی می‌شود.

- تبار (نزدیکی خانوادگی)

* مادرتبار (تبار از مادر منتقل می‌گردد)

* پدرتبار (تبار از پدر منتقل می‌گردد)

مثلاً: نام‌گذاری فامیلی فرزند پس از تولد

- مکان (مکان سکونت خانواده جدید پس از ازدواج، وابسته به کدام یک از دو خانواده قبلی است؟)

* مادرمکان

* پدرمکان

* قدرت مکان (یکی از خانواده‌های مادری یا پدری قدرت بیشتری دارد و خانواده جدید نزدیک آن‌ها زندگی می‌کند).

- ممنوعیت (ازدواج با فرد، خانواده یا قشری که به صورت قانونی نوشته یا نانوشته در روستا به یکی از دلایل زیر ممنوع است):

* قومیت

* مذهب

* اقتصادی

- اختلاف

♦ مبادله اقتصادی

روابط اجتماعی در مبادلات اقتصادی در سه حالت رقابتی، همبستگی و وابستگی قابل تصور است:

رقابتی: مبادله اقتصادی در وضعیت رقابتی به حالتی گفته می‌شود که افراد برای به دست آوردن سود و بازار بیشتر، پیگیر روابط و ایجاد ضابطه‌های مشخص در روستا می‌شوند. عرصه‌های اقتصادی قابل رقابت روستا به طور مثال عبارتند از:

۱. مغازه‌ها

- تعداد

- محل قرارگیری

- نوع محصول (مشترک / متنوع)

۲. کشاورزان

- کیفیت

- میزان
- نوع محصول

همبستگی: حالتی که به علت وجود منافع مشترک، افراد به تکمیل منافع یکدیگر کمک کنند و فعالیت‌های اقتصادی را به صورت مشترک در روستا انجام دهند که شامل مواردی مانند برداشت جمعی محصول، چرابردن همه گوسفندان و برگزاری مراسم عروسی مشترک چند زوج می‌گردد. وابستگی: حالتی که منافع یک فرد یا گروه کاملاً به منافع فرد یا گروه دیگری وابسته و در گروهی آن است؛ مانند زمین داشتن یک عده و کارکردن عده دیگری روی آن زمین‌ها.

۷ میزان همبستگی افراد

منظور از همبستگی افراد، اموری است که اغلب مردم روستا به صورت مشترک و جمعی انجام می‌دهند و نوع کار هم از لحاظ مثبت یا منفی بودن، اهمیت ندارد. این همبستگی در سه بخش مشارکت در مراسم، همبستگی در مشکلات و بحران‌ها و همیاری روستایی بررسی می‌گردد.

♦ مشارکت در مراسم شامل:

- نوع مراسم
- حضور
- برگزاری

* درون روستایی / بین روستایی

- ♦ همبستگی در برابر مشکلات و بحران‌ها مانند مسئولیت‌پذیری چند خانواده در قبال خانواده‌ای که سرپرست خود را از دست داده است.
- ♦ همیاری روستایی مانند برگزاری عروسی مشترک برای چند زوج.

❖ ساختار قدرت

در این قسمت، روابط افراد و گروه‌ها از جهت تمایل برای کسب قدرت، رسیدن به منصب‌ها و نفوذ بیشتر در روستا مورد نظر است و برای درک این روابط باید طایفه‌ها و اقوام، مدیریت و تحرک اجتماعی بررسی شوند.

✓ طایفه‌ها و اقوام (توصیف شود)

✓ مدیریت

♦ وراثتی / غیروراثتی

♦ رسمی / غیررسمی

نکته: در مدیریت رسمی، چگونگی نسبت با این بخش‌ها حائز اهمیت است:

- کلان حاکمیت

- نماینده‌ای از خودشان یا قومشان

- نماینده تعیین شده حاکمیت

مدیریت غیررسمی هم در واقع شامل افراد اثرگذار در منطقه است.

◀ تحرک اجتماعی یعنی تلاش در جهت تغییر موقعیت اجتماعی نسبت به شرایط قبلی که به شکل فردی یا گروهی و از راه‌های زیر انجام می‌گیرد:

♦ تحصیلات

♦ ثروت

♦ قدرت و مقام

♦ زد و بند

✓ نسبت با حاکمیت مرکزی (موضع مثبت / منفی)

♦ به کلان حاکمیت

♦ به نماینده‌ای از خودشان یا قومشان

♦ نگاه‌شان به نماینده تعیین شده حاکمیت

❖ افراد اثرگذار روستا

- بررسی این نکات می‌تواند مدخلی برای سایر مباحث روابط اجتماعی باشد. باید از مردم پرسیده شود که در این موقعیت‌ها به چه کسی رجوع می‌کنند. (معمولاً اولین پاسخ‌های بدون فکر، واقعی‌ترین پاسخ‌ها هستند)
- ✓ هنگام وقوع اختلاف (اختلاف زن و شوهر، پدر و فرزند، ازدواج، ارث، مالی و...)
 - ✓ در مواقع بیماری (مثلاً مراجعه به دکانویس، طبیب خانگی، شکسته‌بند، قابله، جن‌گیر)
 - ✓ پرسیدن سؤالات مذهبی و احکام
 - ✓ مشکل مالی
 - ✓ شروع یا هماهنگی جهت فعالیت‌ها

توصیف برخی ویژگی‌ها

- برای فهمیدن برخی از نکات پنهان روابط اجتماعی، پژوهشگر باید در انتهای هر روز یا با پایان یافتن مدت حضور در روستا، مشاهداتش را از نحوه مواجهه خود یا سایر جهادگران با روستاییان توصیف نماید. تحلیل این مشاهدات می‌تواند به پژوهشگر در سنجش روابط افراد و واکنش‌هایشان به موضوعات مختلف کمک کند.
- ✓ اولین مواجهه با روستاییان (میزان پذیرش گروه جهادی توسط روستاییان، میزان استقبال و نحوه ارتباط‌گیری با جهادگران)
 - ✓ دعوت اهالی به خانه‌های خود
 - ✓ میزان صرف وقت، خدمات و امکانات اهالی برای جهادگران
 - ✓ انتظارات اهالی روستا در حوزه خدمت‌رسانی
 - ✓ تأیید/ نقض حرف‌های روستاییان توسط یکدیگر

جدول پارامتر- شیوه

در جدولی که با نام پارامتر- شیوه آمده است، تلاش شده تا به تفکیک هر سرفصل و زیرعنوان، بهینه‌ترین تکنیک‌هایی که در کمترین زمان، بیشترین بازدهی را دارند، مشخص گردد. البته نباید فراموش کرد که این شیوه‌ها تنها در حد پیشنهاد هستند و ذهن پژوهشگر نباید تنها منحصر به همین شیوه‌ها بشود و حتی در شیوه‌ای مانند مصاحبه نیز که به دو مدل مصاحبه با مردم و مصاحبه با اطلاع‌رسان (افراد مطلع روستا) انجام می‌گیرد، باید توجه داشت که مصاحبه با اطلاع‌رسان نباید پژوهشگر را قانع کند تا از مصاحبه با مردم چشم‌پوشی کند، بلکه باید آن را به‌عنوان ابزاری برای تأکید یا توجه بیشتر به کار گیرد. شرح روش‌های پیشنهادی در جدول زیر، در قسمت تکنیک‌های این مجموعه به تفصیل آمده است. اعداد موجود در جدول، جهت اولویت‌بندی ذهنی برای پژوهشگر درج گردیده است و پژوهشگر براساس شرایط در منطقه می‌تواند از روش‌های دیگر استفاده نماید.^۱ بنابراین روش‌هایی که در جلوی آن‌ها عدد یک درج گردیده در اولویت اول و همین‌طور الی آخر می‌باشند.

پارامتر تکنیک	کتابخانه‌ای	مشاهده	ارزیابی مشارکتی	مصاحبه
آب و برق	۱			
	۱	۲		
		۱	۲	
آموزش و تحصیلات		۱		۲
			۱	۲
		۱		۲
			۱	۲
				۱

۱. سلول‌های هر یک سطر که عددی در آن درج نشده، دارای اولویت پایین‌تر یکسان می‌باشند.

			۱	مذهب	اعتقادات مذهبی
۲	۱			رسوم مذهبی	
۲		۱		نماد مذهبی	
۱	۲			مکان‌های مذهبی	
	۱			اعمال مذهبی	
	۱	۲		فرق انحرافی / جریان فکری	اوقات فراغت
۲		۱		رسانه	
۲		۱		ورزش	
	۲	۱		بازی	
۲		۱		فضاهای فیزیکی اوقات فراغت	
۱				مسافرت	آداب و رسوم
۱				دخانیات	
۲			۱	تاریخ منطقه	
۲		۱		قومیت و زبان	
۲	۱			رسوم تاریخی	
	۲	۱		پوشش	خانواده
۱	۳	۲		صنایع دستی	
				خرافات	
۲	۱			ازدواج	
۲	۱			تعامل درون خانه	
۲	۱			روابط فامیلی	روابط خانوادگی
۲	۱			گسست خانواده و ادامه‌یافتن آن	
۲	۱			اقتصاد خانواده	تأمین خانواده
۲	۱			نقش‌ها و وظایف	
۳	۲	۱		وسایل و امکانات داخل خانه	
۴		۱		کار کودکان	نهی‌های روستا
۲		۱		اعتیاد	
۱				طلاق	
۱				خودکشی	
۱				فرار جوانان	
۱				جرم و خشونت	روابط اجتماعی
۱				ازدواج	
۱				رفتارهای جنسی	
۱	۲			قاچاق	
۲	۱	۲	۳	ارتباطات	
۳	۱	۲		ساختار قدرت	
۲	۱			افراد اثرگذار روستا	

جدول پارامتر - مخاطب

در جدول اول، دو تکنیک مصاحبه و ارزیابی مشارکتی، نیاز به ارتباط مستقیم کلامی با مردم دارند. در جدول زیر که با نام پارامتر- مخاطب نام گذاری شده است، همین مخاطبان در گروه‌هایی براساس سن و جنسیت از هم تفکیک شده‌اند.

در این جدول تلاش شده است تا به تفکیک هر سرفصل و زیرعنوان، افرادی که بیشترین آگاهی را در موضوع مورد نظر دارند و می‌توانند به کسب بهترین اطلاعات کمک کنند مشخص گردند، اما نباید فراموش کرد که این مخاطبان تنها پیشنهاد هستند و ممکن است بنا به اقتضات هر منطقه و اهالی، این پیشنهادات تغییر کند.

چند نکته:

- ◀ منظور از کودک، افراد دارای سن صفر تا دوازده سال هستند.
- ◀ خالی بودن بعضی از خانه‌های مربوط به پارامترها، به جهت آن است که هیچ‌یک از شیوه‌های مصاحبه با افراد در این مورد پاسخگو نبوده‌اند.

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 15 lines spaced evenly down the page.

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 15 lines spaced evenly down the page.

سال‌های سال است که دانشجویان متعهد و انقلابی تا فرصت و فراغت پیدای می‌کنند، رهسپار روستاهای محروم می‌شوند تا روحشان را جلا دهند. زندگی کردن را کنار زلال‌ترین مردم تمرین کنند و خدمتی ناچیز به آن‌ها ارائه دهند. خدمتی که پس از سال‌ها نزد جهادگران همچون وظیفه‌ای، سنگینی می‌کند و پیوسته در صدد ارتقای آن هستند. بی شک یکی از مؤثرترین و شاید اولین گام جهت انجام بهتر و عمیق تر شدن اقدامات، شناخت صحیح یک منطقه و کشف دقیق مشکلات آن باشد. نبود چنین گامی به مثابه آن است که طبیبی بدون بررسی علائم بیماری و معاینه دقیق، نسخه‌ای جهت درمان ارائه کند. در این حالت حتی اگر نسخه تجویز شده بدون ضرر هم باشد، قطعاً فایده‌ای نخواهد داشت.